

Medeniyet, hayat tarzı, insanın maddî ve manevî eserlerinin tümü, insan-hayat-kainat etkileşiminin ürünleri, insanlığın her alanda ilerlemesi[1] şeklinde tanımlanmıştır.

Yüce Yaratıcı, insana yeryüzünü imar ve medeniyetler kurma yetisi ve görevi vermiştir.[2] İnsanın yeryüzü halifesi olmasının anlam ve amacı da budur zaten. En güzel bir şekilde yaratılan, ilahî kudretle dayanıp döşenen ve insanın emrine verilen yeryüzünü sahiplenmek, yeryüzünü korumak ve yeryüzünü imar etmek.. İnsan olmanın ve insan kalmanın gereği budur.

Kur'ân, geçmiş toplumların kültür ve medeniyetlerinden bahsederken şöyle buyurur: "İşte bu, memleketlerin/medeniyetlerin haberlerindedir. Biz onu sana anlatıyoruz; onlardan kalan da vardır, biçilmiş ekin gibi yok olan da vardır."[3] Bu söylemiyle Kur'ân, geçmiş toplumların hayat tarzlarını ve onların kurdukları medeniyetleri ibret almamız için gözlerimizin önüne serer ve onların iyilerinin yolunda olmamızı, kötülerin düştükleri akıbetlere düşmememizi ister.

Son peygamber Hz. Muhammed'in yirmi üç yıllık mücadelesinde biz onu, insanlığın kaybettiği değerleri yeniden bulması ve onları yaşatması, yeryüzünde huzur ve barış dolu bir hayatın yaşanabilmesi, yeryüzünün tabii güzelliklerinin korunması ve insanlığın ihtiyaçlarını karşılayan kurumların kurulmasıyla o güzelliklere güzellik katılması için nasıl çırpındığını görürüz. Bunu iyi anlayabilmemiz için, cehalet ve beyinsizlik içerisinde 'son peygamber dünya insanına ne getirdi' sorusunun sorulduğu şu günlerde, Peygamberimizden önce ve Peygamberimizden sonra Mekke ve Medine'ye/kısaca dünyaya şöyle bir bakıvermek yeterlidir.

İslam öncesi Mekke'de kendi elleriyle yapıp ürettikleri totemlere/putlara tapan insanlar vardı, fuhuş vardı, faiz ve tefecilik vardı, içki tüketimi vardı, zulüm vardı, haklının değil güçlünün haklı olduğu şeytanî bir düzen vardı, kan vardı, göz yaşı vardı.. Diri diri toprağa gömülen kız çocukları ve ezilen kadınların feryadı semaya yükseliyordu.. Köleleştirilip sömürülen mazlum insanların âhı göklere çıkıyordu.. Mazlumların iniltileri, bir avuç azınlığın eğlence gecelerinde attıkları naralar içerisinde kaybolup gidiyordu..

Habeşistan'a hicret eden Cafer b. Ebî Talib, Necaşî'nin huzurunda şunları söyleyerek İslam öncesi Mekke insanının durumunu özetliyordu: "Ey Kral! Biz cahiliye döneminde putlara tapar, leş yer, fuhuş yapardık. Akrabalık bağlarına riayet etmez, komşularımıza kötülük ederdik. Güçlü olanlarımız zayıflarımızı ezerdi. Allah içimizden, aramızda yaşadığı kırk yıl doğruluğu, dürüstlüğü, asaleti, emanete riayetkarlığı ile tanıdığımız bir kimseyi peygamber gönderdi. O, bizden putlara değil yalnızca Allah'a tapmamızı, emanete riayet etmemizi, akraba ve komşuları gözetmemizi, doğru davranıp yalan, iftira, kan davası ve yetim malı yemekten uzak durmamızı istedi. Biz de ona iman ettik." [4]

Hicretten önce Medine'de de durum pek farklı değildi.. Orada da putçuluk vardı, Yahudi entrikaları vardı.. Fuhuş ve ahlaksızlık kol geziyordu.. İçki tüketiminde rekorlar kırılıyordu.. Faiz ve tefecilik vardı.. Mevcut yasalar güçsüzlere uygulanırken, varyetli ve güçlü olanlara işlemiyordu.. Evs ve Hazreç kabilelerinin bitmeyen savaşlarında oluk oluk kardeş kanı akıyordu.. Köleleştirilen insanlar vardı, sömürülen kadınlar vardı.. Tüm bunların yaşandığı dünyada Kitap ehli de vardı ve bu gidişata sebep olmakta ve seyirci kalmaktaydı. Mekke ve Medineliler o dönemde yaşayan Yahudi ve Hıristiyanlarla iletişim halinde idiler. Ama onlar, yeni dinin şuaları yeryüzünü aydınlatmaya başladığında bile "siz onlardan daha doğru yoldasınız" [5] diyerek müşriklerin tarafını tutuyorlardı. Zira onlar, ellerindeki tahrif edilmiş kitapların bile gereklerini yerine getirmeyen bir Kitap ehliydi onlar. Hz. Musa ve Hz. İsa'nın yolundan sapmış kimselerdi onlar...

Kur'ân'ın deyişiyile o günlerde insanlar, ateş çukurunun kenarındaydılar. İslam, onları uçuruma yuvarlanmaktan kurtarıp selamete çıkardı: hicretle birlikte düşmanlık ve kavgalar sona erdi, etnik ayrımcılık sona erdi ve herkes kardeş oldu. Kara kadının oğlu Bilal ile Ebûzer kardeş oldu, köle ile efendi bir oldu.“..Allâh'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman idiniz, Allâh kalplerinizi uzlaştırdı. O'nun nimetiyle kardeşler haline geldiniz. Siz ateşten bir çukurun kenarında bulunuyordunuz, Allâh sizi ondan kurtardı. Allâh size âyetlerini böyle açıklıyor ki, yola gelesiniz.”[6]

İslam öncesi Medine'de Yahudi entrikaları vardı. İslam ile birlikte bunlar son buldu, Medine huzur ve güzellikler şehri oldu. Cennet kuruldu Medine'de. Son peygamber Hz. Muhammed, varlığı insanlığın hayır ve yararına olan toplumu oluşturmak için çalışmış ve sonuçta böyle bir toplumu oluşturarak bu dünyadan ayrılmıştır. Nitekim, Onun sağlığında Müslümanların egemenliği altına giren Hayber Yahudileri, gördükleri adalet ve hakkaniyet karşısında “Herhalde cennet, müslümanların eliyle yeryüzünde kuruldu”[7], “Yer ve gök, bu adaletle ayakta duruyor”[8] demekten kendilerini alamamışlardır.

Peygamberden önce Medine'de günahlar vardı, içki, kumar, fuhuş, tefecilik vb günahlar kol geziyordu. Hepsi sona erdi.. Huzur geldi Yesrib'e ve İslam'la Yesrib Medine oldu, Medeniyetin merkezi oldu, diğer İslam şehirlerine ve tüm insanlığa örnek oldu.

İslam Şehirleri Medine Merkezli Şehirlerdir

Medîne, sözlükte, kalesi bulunan şehir anlamına gelir. Medine'nin İslam öncesi ismi Yesrib

"Yesrib" idi. Oraya ilk yerleşen kişi olan İrem b. Sâ'm b. Nuh oğullarından Yesrib b. Vâ'il'in adını almıştır. Bu rivayet de, şehrin Hz. Peygamberden önce de önemli bir merkez olduğuna işaret etmektedir.[9] Kur'ân'da şu ayette bu isimle anılmıştır: "İçlerinden bir takımı: 'Ey Yesrib'liler! Tutunacak yeriniz yok, geri dönün' demişti." [10] Ayet, münafıklardan bahsettiği için şehir, cahiliye dönemindeki adıyla anılmıştır.[11]

Yesrib "Yesrib" kelimesi, fesat anlamına gelen 'serb', yahut kınama anlamına gelen 'tesrib' kelimesini[12]çağrıştırdığından dolayı bu isim Peygamberimiz tarafından Medîne "Medîne" olarak değiştirilmiştir.[13] İtaat etti, boyun eğdi anlamına gelen 'dâne' kökünden 'itaat edilen yer' anlamına bu isim verilmiştir. Din kelimesi de aynı kökten türetilmiştir.[14] Hz. Peygamberin hicretiyle birlikte Medîne, İslam'ın siyasal merkezi ve Peygamber şehri olmuştur. Peygamberimizin kabri de bu şehirdeki Mescid-i Nebi "Mescid-i Nebi" içerisinde. Hadiste Medîne için, 'şehirlere yiyen şehir'[15] nitelemesi yapılarak İslam'ın merkezi olmakla fethedilen toprakların tüm ganimetlerini çekip toplamasına ve diğer bölgelere hakim olmasına dikkat çekilmiştir. Nitekim 'Şehirlere anası Mekke "Mekke" bile Medîne "Medîne" 'de kurulan devlet eliyle fethedilmiştir.[16]

Medîne'ye bundan başka şu isimler de verilmiştir: Taybe "Taybe", Tâbe "Tâbe", Tayyibe "Tayyibe", Miskîne "Miskîne", Cebbâr "Cebâr", Câbira "Câbira", Mahbûre "Mahbûre", Yended "Yended", Azrâ' "Azrâ'", Mecbûre "Mecbûre", Muhabbebe "Muhabbebe", Mahbûbe "Mahbûbe", Merhûme "Merhûme", Kasıme "Kasıme", Arzullah "Arzullah", Harem "Harem", Daru's-Selam "Daru's-Selam", Daru'l-Hicra "Daru'l-Hicra", Daru's-Sünne "Daru's-Sünne", Âsime "Âsime" ..[17] Bundan başka daha yüzlerce isim sayılmıştır. Medîne'nin bu kadar çok isimle anılması, onun çok yönlü ve çok önemli bir merkez olduğunu göstermektedir. Çünkü her bir isim onun bir yada bir kaç yönüne, belirgin özellik ve güzelliğine dikkat çekmektedir.

Medîne "Medîne", Peygamberimiz tarafından tıpkı Mekke "Mekke" gibi harem bölge ilan edilerek ağaçlarının kesilmesi, avının avlanması, kan dökmek, taşının-toprağının başka yere taşınması yasaklanmıştır. Bu konuda Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Her peygamberin bir

harem bölgesi vardır. İbrahim peygamberin Mekke'yi harem bölge yaptığı gibi, ben de Medîne'nin iki kara taşılığı arasını harem bölge yaptım. Medîne'nin taze otları biçilmez, ağaçları kesilmez ve orada savaş için silah taşınmaz... Allahım! İbrahim, Senin kulun ve elçin olduğu gibi; ben de Senin kulun ve elçinim. İbrahim'in Mekke'yi harem yaptığı gibi, ben de Medîne'nin iki kara taşılığı arasını harem yaptım.."[18]

Peygamber şehri Medîne "Medîne" 'nin 'Münevvera' diye, Mekke "Mekke" 'nin 'Mükerrame' diye, Kudüs "Kudüs" 'ün de 'Kudüs-ü Şerîf' diye isimlendirilmesi ise Türkler döneminde olmuştur.[19] Bu nitelendirmelerle, bu şehirlerin İslam ve Müslümanlar ile kazandıkları güzelliklere dikkat çekilmiştir. Aydınlanan ve aydınlatan şehir Medine, ikram eden, ikram edilen şehir Mekke ve şereflendiren ve şerefli olan şehir Kudüs.. Her üç kutsal şehir de üç mescidi ile tanınır ve bu mescidler, tevhidin, İslam şehirlerinin ve İslam toplumunun en önemli merkezleridir: Mescid-i Haram/Kabe, Mescid-i Nebî ve Mescid-i Aksâ. Ayetlerde ve pek çok hadiste bu üç mabedin fazileti üzerinde durularak, insanlığın dikkatleri çekilmiştir.

Ve işte Hicretin 9. yılındayız.. Saadet Çağı, yeryüzünü ısıtmaya ve ısıtmaya devam ediyor.. Hz. Peygamber'in kurduğu Medine merkezli devletin en parlak ve güçlü dönemi yaşanıyor. 60 kadar Necranlı Hıristiyan lider Medine'ye gelir, günlerce Peygamber mescidinde kalır, hatta kendi kiblelerine yönelip ayinlerini yaparlar, Hz. Peygamberle tartışırlar, sözün bittiği yerde Peygamberimiz onları mübâheleye[20] çağırır, onlar buna da yanaşmazlar, Müslüman olmayı da kabul etmezler, ama peygamberimizle anlaşma yaparak çeker giderler.[21]Ve bu olay diyalogun, hoşgörünün, bir arada yaşamının en güzel örneği olarak tarihteki yerini alır.

İslam'ın sosyal ve siyasal alanda yayılmasına çok önemli katkısından dolayı Peygamber şehri Medîne Kur'ân'da anılmaya değer bulunmuştur. Onun Kur'ân'da anılış nedenlerinden biri de,

Kur'ân'ın ana konularından biri olan 'Yahudiler'in çok önemli ve muhkem kalelerinin Medîne'de bulunmasıdır. Onun cahiliyye dönemi adı olan 'Yesrib "Yesrib" 'in de Kur'ân'da anılması, İslamî dönemle önceki dönemin mukayese edilmesini de sağlamıştır. Medîne "Medîne" , hem ilk dönem müslümanlarının hayatında önemli bir yer tutmuş, hem de sonraki dönem müslümanlara din, devlet ve medeniyet merkezi olarak ışık tutmuş, âdil ve fâdıl devlet ve merkezlerinin kurulmasına model olmuş bir İslam şehridir. Ve kurulan İslam şehirlerinde bütün yollar Mekke ve Medine'ye çıkmış, şehirler halkı yönünü hep o tarafa çevirmişlerdir. Şehirlerin merkezlerine kurulan mescidler, bu kutsal şehirlerin sembolleri olarak şehirlerin nabzını tutmuş, gidişata yön vermiştir.

Hz. Peygamberin Medine'ye gelir gelmez yaptığı en önemli icraat, mescid yapımı, nüfus sayımı, anayasa hazırlanması, müminler arasında kurumsal kardeşliği (uhuvvet) ilan ederek barış ve huzur ortamının kurulmasıdır. Bu da İslam şehrinin din eksenli, tevhid ve ilim temelleri üzerine kurulan bir kurumlar manzumesi olduğunu gösterir. Bu çizgide kurulan İslam şehirleri de Medine merkezli olup fizikî, mimarî, sosyal ve manevî bakımlardan birbirine benzer ve özgündür. Medine'ye hicrette ilk yapılan iş Peygamber mescidinin yapımı olduğu gibi, Mekke fethinde de ilk uğranılan ve putlardan temizlenen yer Kabe olmuştur. Bu gelenek, sonraki fetihlerde de aynen sürdürülmüş ve şehirler cami/mescid merkezli olarak kurulmuştur hep. İslam medeniyetinde dini temsil eden camiler, şehrin dışında, dağ başlarında değil; şehrin merkezinde yani halkın ve hayatın içerisinde yer almıştır. İşte bu anlayış ve uygulama, insanlık tarihinin en büyük medeniyetlerinin kurulmasını ve onun asırlarca yaşamasını sağlamıştır. Bugün insanlık huzur ve dünya barışı arzusunda samimi ise, İslam Medeniyetinin bu ışığına gözünü ve gönülünü açmalı; onunla barışıp tanışmalı, yolunu ve yönünü ona çevirmelidir.

Kaynaklar

.....

[1] Bkz. Erdoğan Pazarbaşı, Kur'ân ve Medeniyet, İstanbul, 1996, s, 18. [2] "Allah, sizi yerden yarattı ve sizi oraya yerleştirip orada yaşattı/ orayı imar etmenizi istedi/ size orayı imar etme imkanı verdi." 11 Hûd 61. [3] 11 Hûd 100. [4] İbn Hişam, es-Siretü't-Nebeviyye, I, 336; İbn Kesîr, Tefsîr, II, 411; III, 251. [5] Kendilerine Kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? Baksana onlar cibt ve tâğût'a inanıyorlar ve inkâr edenler için: "Bunlar, inananlardan daha doğru yoldadır"

diyorlar. 4 Nisa 51. [6] 3 Alu İmran 103. [7] Muhammed Hamidullah, Hz. Peygamberin Savaşları, s, 225. [8] Nadir Özkuyumcu, "Asr-ı Saadette Yahudilerle İlişkiler", Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam, II, 480. [9] Tevfîk Berrû, Târîhu'l-Arabî'l-Kadîm, s, 184-185. [10] 33 Ahzab 13. [11] Suyûtî, Mu'terakü'l-Akrân, III, 402; Halil İbrahim Molla Hatır, Fedâilü'l-Medineti'l-Münevvera, I, 165. [12] Nitekim 'tesrîb' kelimesi "Bugün size karşı bir kınama/serzeniş (tesrîb) yok!.." ayetinde bu anlamda kullanılmıştır. 12 Yusuf 92. [13] el-Endülüsî, Mu'cemü Mâ Üstu'cime, IV, 1389; Suyûtî, el-İtkân, II, 182; Süheylî, Gavâmid, s, 144; Şurrâb, el-Meâlimü'l-Esîra, s, 169; Hamevî, Mu'cemü'l-Büldân, V, 493. [14] Belensî, Tefsîru Mübhemâti'l-Kur'ân, II, 344. [15] Buhârî, Fedâilü'l-Medine 2; Malik, Medine 5. [16] Halil İbrahim Molla Hatır, Fedâilü'l-Medineti'l-Münevvera, I, 158-159. [17] Süheylî, Gavâmid, s, 143; Belensî, Tefsîru Mübhemâti'l-Kur'ân, II, 343; Endülüsî, Mu'cemü Mâ Üstu'cime, V, 1201-1202; Şurrâb, el-Meâlimü'l-Esîra, 169, 244; Halil İbrahim Molla Hatır, Fedâilü'l-Medineti'l-Münevvera, I, 155-156; Hamevî, Mu'cemü'l-Büldân, V, 98. [18] Bkz. Belâzürî, Fütûhu'l-Büldân, s, 14-15; Halil İbrahim Molla Hatır, Fedâilü'l-Medineti'l-Münevvera, I, 58-150; III, 350. [19] Şurrâb, el-Meâlimü'l-Esîra, s, 243. [20] Yalancıya lanet dileme demek olan mübâhale ayeti şöyledir: Kim sana gelen ilimden sonra seninle tartışmaya kalkarsa, de ki: "Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra gönülden lanetle duâ edelim de, Allâh'ın lanetini yalancıların üstüne atalım!" 3 Alu İmran 61. [21] Bkz. Nadir Özkuyumcu, Asr-ı Saadette Hristiyanlarla İlişkiler, A. S. İslam, II, 309-405.